

Тамара Янченко

ІНСТИТУЦІЙНЕ ОФОРМЛЕННЯ ПЕДОЛОГІЇ В УКРАЇНІ (20-ті роки ХХ ст.)

Освітньо-виховна система сучасної України орієнтована на пізнання особистості дитини, розуміння її інтересів і потреб, захист прав і реалізацію можливостей її вільного розвитку. Подібні тенденції розвитку характеризували вітчизняну педагогічну теорію та практику 20-х років ХХ ст., зокрема, завдяки значному поширенню у ранньорадянському суспільстві педології – науки про дитину. Такий зв'язок і зумовлює актуальність сучасних історико-педагогічних досліджень, присвячених висвітленню основних засад розвитку педології.

Грунтовні дослідження проблеми розвитку педології як провідної наукової галузі 20-х років ХХ ст. здійснені О. Сухомлинською. Деякі питання наукового становлення педології та практичного втілення її ідей в Україні в окреслений період проаналізовано у дослідженнях таких вітчизняних науковців, як Н. Дічек (діяльність лікарсько-педагогічних кабінетів, диференційований підхід до організації навчання і виховання дітей), Ю. Литвина, Л. Ковальчук (педологічні засади розвитку освіти й виховання в окреслений період), Л. Дуднік (функціонування педологічних осередків у школах), В. Лук'янова (розвиток експериментальної педагогіки), І. Болотнікова (розвиток педології як галузі психологічної науки).

Метою статті є характеристика мережі педологічних установ і осередків, що функціонували в Україні впродовж 20-х – початку 30-х років минулого століття.

Розвиток педології у радянській Україні супроводжувався відповідною інституалізацією, тобто створенням установ, головною метою яких була дослідницька діяльність і впровадження її результатів у практичну площину.

Інституційне оформлення педології у радянській Україні взяла на себе держава шляхом створення наукових і науково-практичних установ, досвідних закладів, які реалізували організаційні, координуючі, науково-методичні та практичні функції у галузі соціального виховання, діагностики й корекції розвитку дитини. І серед них: 1) науково-дослідні кафедри педології; 2) Центральна досвідно-педологічна станція у Харкові та місцеві досвідно-педологічні станції у Києві, Одесі і Катеринославі (після 1926 р. – Дніпропетровськ); 3) відділи соціального

виховання з лікарсько-педагогічними консультаціями та колекторами при губернських відділах освіти; 4) осередки педологічної служби у школі.

Перейдемо до розгляду діяльності науково-дослідних кафедр педології.

Першою в Україні почала діяти науково-дослідна кафедра педології в Одесі. Її створення було пов'язане з тим, що у 1921 р. Одеський педологічний інститут було перейменовано у кафедру педології. Її очолив відомий вітчизняний педолог, професор-психіатр М. Тарасевич. Чисельний склад кафедри був незначним. Окрім очільника, до складу кафедри увійшли аспіранти М. Прудніков, М. Сазонов та лікар Е. Дізик. Згодом кількісний склад кафедри збільшився: її дійсними членами були призначені професори А. Готалов-Готліб і Б. Шаццло, науковими співробітниками – професор М. Загоровський, лікар В. Тарасевич і педагог О. Монтеллі, до аспірантури були зараховані лікар М. Медведєв і педагог В. Семікова, [18, арк. 13–44], що загалом позитивно вплинуло й на якість науково-дослідної діяльності.

Специфіка діяльності Одеської кафедри педології полягала у здійсненні досліджень у галузі дефективного дитинства. Так, у Постанові, ухваленій на Всеукраїнській педагогічній конференції (1922), наголошувалося, що «у зв'язку з фактичним змістом робіт і наявністю відповідних співробітників у Одесі науково-дослідна робота повинна проводитися тут головним чином у напрямі патологічної педології та педагогіки» [18, арк. 33–34]. Тому основна увага дослідників була зосереджена на проблемі навчання та виховання різних категорій дефективних дітей [15, арк. 10].

Для здійснення таких досліджень при кафедрі функціонували зразкова школа і колектор для дефективних дітей, два дитячі будинки для дітей з різними ступенями дефективності та приймальник-ізолятор.

Як зазначає Н. Дічек, суттєвий внесок у результати діяльності Одеської кафедри педології був зроблений його керівником М. Тарасевичем, який 1921 р. розробив і застосував на практиці одну з перших науково обґрунтованих класифікацій дітей з порушеннями психофізичного розвитку. В основу концепції

М. Тарасевича було покладено розуміння важливості ретельного і системного вивчення дитини, а також положення про те, що відставання дітей у психічному та фізичному розвитку зумовлюється не лише біологічними, а й соціальними чинниками, а порушення позначаються на формуванні особистості дитини у цілому [5, с. 84].

У 1922 р. кафедра була поділена на дві секції: патологічної педології на чолі з М. Тарасевичем і нормальної педології на чолі з О. Монтеллі [18, арк. 16]. Як наслідок, фахівці кафедри почали досліджувати проблеми соціального виховання дітей. Одеська кафедра педології займалася і підготовкою фахівців – педологів і дефектологів для роботи з різними категоріями дітей [15, арк. 44].

Зазначимо, що така досить плідна діяльність не врятувала кафедру від закриття. Відповідна постанова була прийнята президією Головопрофосу у 1924 р. У подальшому функції кафедри педології виконувала Одеська досвідно-педологічна станція та кафедра педагогіки ОІНО.

Переїдемо до розгляду діяльності Київської науково-дослідної кафедри педології, яка була утворена у 1922 р. за ініціативи та під керівництвом С. Ананьїна (впродовж 1920–1921 років вона функціонувала у якості Педологічного інституту) [1, с. 70]. Її діяльність спрямовувалася винятково на дослідження проблем нормальної педології. Це зумовлювалося такими чинниками: оскільки в Одесі вже діяла кафедра педології, орієнтована на вивчення питань аномального дитинства, для повного забезпечення науково-практичних потреб в Україні потрібен був науковий осередок іншого спрямування; співробітники кафедри і її керівник мали фахову підготовку та досвід, пов'язаний з педагогікою та педологією нормального дитинства.

У першому складі кафедри, крім С. Ананьїна, були К. Лебединцев, фахівець з методики навчання математики та її педологічного обґрунтування, В. Радзимовська (дитяча фізіологія), Я. Чепіга (педологія та дидактика) та Р. Черанівський (організація дитячого руху та педологія). Впродовж наступних років до кафедри вступило декілька аспірантів. Водночас майже повністю змінився склад кафедри: звільнився з посади і виїхав у рідне місто Зміїв С. Ананьїн, помер К. Лебединцев, переїхав до Харкова Я. Чепіга. У зв'язку з цим функції завідувача кафедри почала виконувати В. Радзимовська. До складу кафедри увійшли нові науковці: О. Дорошенкова (в інших джерелах – О. Дорошенко), яка вивчала проблеми дошкільного виховання, О. Музиченко (дидактика, історія педагогіки), О. Раєвський (експериментальна педагогіка та педагогічна психотехніка), Й. Селіханович (історія педагогіки),

К. Мокульський (рефлексологія), С. Плотникова (дитяча фізіологія) та Г. Жураківський (історія педагогіки). У 1930 р. на кафедрі працювало 28 науковців [7, с. 385–386, 388].

Кафедра була поділена на 5 секцій:

1) секція історії педагогіки на чолі з Й. Селіхановичем займалася вивченням історії виховання та «брала участь у розробці теорії радянської педагогіки»;

2) секція дидактики на чолі з О. Музиченком «свою роботу скупчувала навколо практично-дидактичного завдання – висвітлювання в конкретній формі методів комплексу як виховного чинника в умовах соціалістичного будівництва»;

3) секція дошкільного виховання на чолі з О. Дорошенко працювала над проблемою раціоналізації педагогічного процесу в дошкільних установах, а також досліджувала питання розвитку мовлення дошкільників;

4) секція експериментальної педагогіки та педагогічної психотехніки, очолювана О. Раєвським, «скупчувала свою увагу навколо проблем психології дитинства та юнацтва, організації поведінки дитини та дитячого колективу в умовах школи, проблем обдарованості дітей, профдоброру й профконсультації», а також вивчала «вплив гри та фізичної праці як чинників розвитку дитини»;

5) секція фізіології дитинства, очолювана В. Радзимовською, з підсекцією рефлексології (очільник К. Мокульський) працювала над вивченням питань дитячої праці та методів оцінки фізичного розвитку дитини [7, с. 386].

У 1929 р. постало питання про зміну назви кафедри педології на кафедру педагогіки, що відображало загальні тенденції переорієнтації науково-педологічних досліджень на вирішення ідеологічних завдань радянської педагогіки. Але це питання вирішилося інакше. Кафедра була перетворена на Київську філію Всеукраїнського Науково-Дослідного Інституту Педагогіки, яка поділялася на педагогічний та педологічний відділи [7, с. 386, 388–389].

Науково-дослідна кафедра педології у Харкові була відкрита у 1922 р. за сприяння викладачів факультету соціального виховання ХІНО, деканом якого був О. Попів [21, арк. 1–2]. Кафедра педології ХІНО була найчисельнішою порівняно з Одеською та Київською кафедрами і мала у своєму складі такі секції: 1) загальної (нормальної) педології на чолі з Б. Шацилло, завідувачем кафедри біології факультету соціального виховання; 2) патологічної педології на чолі з професором медицини В. Воробйовим; 3) соціальної педагогіки на чолі з Л. Менжинською, головою Головоцвиху УСРР; 4) педагогіки на чолі з О. Поповим, який

одночасно був завідувачем кафедри педології та деканом факультету соціального виховання. До складу кафедри також входили професори О. Д'яків і Я. Мамонтов. На початку 1925–1926 навчального року у складі кафедри налічувалося 30 фахівців [21, арк. 6–7, 24].

Метою діяльності кафедри було дослідження особливостей фізичного та психічного розвитку нормальних і дефективних дітей, вивчення проблем соціального виховання, а також підготовка фахівців-педологів. Зазначимо, що значну увагу фахівці кафедри приділяли питанням нормальної педології, рефлексології та педагогіки [21, арк. 3]. Для студентів та педагогічних працівників Харкова при кафедрі організувалися семінари з рефлексології та педології [21, арк. 25].

У 1925 р. кафедра педології була перетворена на кафедру педагогіки на чолі з О. Поповим. Тому завдання, пов'язані з науковими дослідженнями у галузі педології, вирішувала секція рефлексології на чолі з В. Протопоповим, що була створена при кафедрі. Фахівці секції вивчали механізми рухової діяльності дітей і формування уваги школярів, можливості використання гіпнозу у роботі з дефективними дітьми, проведення експериментальних досліджень у школі. При кафедрі педагогіки ХІНО діяли й інші секції, що займалися науково-дослідною діяльністю у галузі педології – соціальної педагогіки на чолі з О. Залужним (вивчення дитячого колективу) і дидактики на чолі з Я. Чепігою (запровадження та удосконалення комплексової системи навчання). Окрім того, дійсні члени кафедри педагогіки, відомі вчені-педологи зробили вагомий внесок у педологічні дослідження, що проводилися у ХІНО: І. Соколянський – вивчення дитячого руху, навчання та виховання дефективних дітей, організація комплексової системи навчання; О. Д'яків – «дослідження у царині професіографії» [21, арк. 20, 25, 33].

Цього ж року О. Попів звернувся до Держнаукметодкому та Укрголовнауки з клопотанням про перетворення кафедри на Науково-дослідний інститут педагогіки. Своє прохання він обґрунтував значними науковими результатами діяльності кафедри. У 1926 р. на базі кафедри педагогіки ХІНО було створено Український науково-дослідний інститут педагогіки як основний центр наукових досліджень з педагогіки [14, с. 6].

Науково-практичною роботою в галузі педології займалися досвідно-педологічні станції. У листопаді 1921 року на засіданні Науково-педагогічного комітету Головоцвику було розглянуте питання «Про завдання й роботу досвідно-педологічних станцій» і затверджене Положення про досвідно-педологічні станції

Головоцвику. Згідно з Положенням, вони створювалися Науково-педагогічним комітетом (відділом Головоцвику) у Харкові (центральна станція), Одесі, Києві, Катеринославі з метою дослідження питань теорії та практики педології і соціальної педагогіки [22, арк. 90–96].

Кожна з цих станцій мала по 2 відділи – нормального дитинства та дефективного дитинства. При відділах нормального дитинства працювали кабінети соціальної педагогіки (соціального виховання), а при відділах дефективного дитинства – лікарсько-педагогічні кабінети, покликані здійснювати дослідження особливостей фізичного й психічного розвитку дітей, направлених до кабінетів, проводити педологічні консультації, експериментально вирішувати питання організації і практичної діяльності закладів дефективного дитинства та готувати педагогів до роботи у галузі дефектології шляхом проведення для них теоретичних і практичних занять, розробки спеціальних навчальних посібників для розуміння природи дефективного дитинства й усвідомлення необхідності організувати педагогічну роботу на педологічній основі. Кожна з досвідно-педологічних станцій мала бібліотеку та музей [9, с. 31; 22, арк. 29].

Відповідно до Кодексу законів про народну освіту (1922), до обов'язків досвідно-педологічних станцій були віднесені:

- збір і систематизація матеріалів, пов'язаних із соціально-виховною діяльністю закладів Головоцвику;
- проведення лекцій, виставок, влаштування музеїв, видавнича діяльність з метою поширення ідей соціального виховання;
- консультативна робота з усіх питань, що виникають у процесі діяльності закладів Головоцвику [9, с. 30–31].

Центральна досвідно-педологічна станція була створена у 1921 р. До складу працівників станції були зараховані відомі педагоги, психологи, лікарі, такі як В. Протопопов, Я. Ряпо, І. Соколянський, Є. Уринсон, Н. Панченко, А. Молдавський, а також менш досвідчені фахівці – Н. Кривусева, Л. Квінт, А. Мацієвич та інші [19, арк. 9; 23, арк. 4]. Посаду завідувача станції обіймала Н. Панченко, а з 1923 р. завідувачем став А. Ганджій [19, арк. 7, 28]. З середини 20-х і до початку 30-х років її діяльністю керував І. Соколянський [8, с. 125].

Роботою відділу нормального дитинства, представленого, насамперед, кабінетом соціальної педагогіки, на початку 20-х років керував педолог А. Молдавський [24, арк. 4]. Згодом його очолив О. Залужний [8, с. 125].

Як свідчить аналіз джерел, фахівці кабінету соціальної педагогіки мали значні досягнення у

вивченні дитячих колективів. Вони пов'язані, передусім, з діяльністю О. Залужного [8; 13].

Функції завідувача Харківського лікарсько-педагогічного кабінету, зокрема у перші роки його діяльності (1922–1923) виконував лікар Є. Урінсон [23, арк. 26]. Пізніше на цій посаді його замінила педолог Н. Сибірцева [8, с. 128]. Тривалий час діяльністю лікарсько-педагогічного кабінету керував відомий фізіолог і рефлексолог В. Протопопов [13, с. 341].

Досягнення лікарсько-педагогічного кабінету у галузі експериментальних досліджень дефективного дитинства були пов'язані, насамперед, з ім'ям І. Соколянського. За його системою обумовленої поведінки і ланцюговою методикою у вітчизняних педагогічних установах виховували сліпоглухонімих дітей [6, с. 358]. Ця методика застосовувалася й у процесі виховання здорових дітей переддошкільного віку (до 4-х років).

Діяльність Центральної (Харківської) досвідно-педологічної станції, що мала досить складну структуру, поширювалася на значну частину території УСРР і реалізовувалася за такими напрямками:

1) педологічні обстеження дітей у навчально-виховних закладах і реалізація на основі цих досліджень диференційованого підходу до навчання та виховання;

2) розробка основних положень комплексної системи навчання дітей, організація різних напрямів соціального виховання, вивчення впливу книг та казок на особистість дитини, дослідження проблеми створення та функціонування дитячого колективу;

3) індивідуальна діагностична та консультативна робота для вироблення індивідуального підходу до дефективної дитини;

4) розробка методик навчання дефективних дітей, зокрема ланцюгової методики та системи обумовленої поведінки для сліпоглухонімих дітей;

5) проведення курсів, конференцій, семінарів з метою популяризації педологічних знань, підготовки фахівців-педологів і підвищення їхньої кваліфікації.

Одеська досвідно-педологічна станція була створена у 1923 р. [10, с. 84]. Її очолив педагог і активний діяч Одеського губсовиху М. Куліш. У кінці 20-х років завідувачем станції став педагог П. Гудзь [16, арк. 50].

Кабінет соціального виховання очолив С. Лозинський. До його складу увійшли педагоги і педологи Н. Гольдштейн, Д. Елькін, О. Єргольська, Е. Краснопольський, О. Монтеллі, Д. Третьяков, Є. Шевальова.

Завідувачем Одеського лікарсько-педагогічного кабінету був професор М. Тарасевич [12, с. 142].

Діяльність Одеської досвідно-педологічної станції мала таку специфіку: функціонування у складі станції амбулаторії та колектора, у яких проводилися обстеження дітей; вивчення проблеми організації дитячого комуністичного руху; проведення психотехнічних обстежень дітей та молоді і здійснення на цій основі професійних консультацій.

Досвідно-педологічна станція у Києві була створена у 1922 р. Її очолював Л. Лемперт (за фахом він був математиком, до призначення працював завідувачем науково-педагогічного комітету Київського губсовиху) [25, арк. 6]. Трохи згодом завідувачем Київської станції став педагог О. Триський. Впродовж 1925–1931 років діяльністю досвідно-педологічної станції керував відомий педагог В. Помагайба [16, арк. 3]. Як і інші подібні установи, станція мала відділи нормального дитинства з кабінетом соціальної педагогіки та дефективного дитинства з кабінетом індивідуальної педагогіки.

Кабінет соціальної педагогіки спочатку очолював С. Ананійн, потім – В. Помагайба, з 1925 р. – Я. Рєзник, а з 1928 р. – В. Дога. У ньому працювали В. Буданов, О. Дорошенко, О. Музиченко, О. Раєвський, А. Слуцький, Г. Селіханович, К. Тихонович, Р. Черановський [25, арк. 6, 42 зв.].

Кабінет індивідуальної педагогіки Київської досвідно-педологічної станції, очолюваний А. Владимирським, попри іншу назву, мав завдання, подібні до завдань лікарсько-педагогічних кабінетів, що діяли при інших досвідно-педологічних станціях. Співробітники кабінету, зокрема А. Владимирський і Ю. Буркгарт, називали навчально-виховні заклади для дефективних дітей закладами «індивідуального виховання», а дефективних дітей «категорією індивідуального виховання» [3, с. 155–156; 4].

Специфіка функціонування Київської досвідно-педологічної станції полягала у тому, що її фахівці приділяли увагу не тільки обстеженню дітей і роботі зі студентами та педагогами, а й роботі з дітьми та батьками (проведення лекторіїв, конференцій і семінарів), розробці тестів успішності та методів дослідження особистості, вивченню проблем навчання та виховання підростаючого покоління, популяризації наукової літератури з педології та психології. Певну специфіку мала діяльність відділу дефективного дитинства, що спрямовувалася на реалізацію індивідуального підходу до виховання важких дітей, як тих, які відстають у розвитку, так і обдарованих, оскільки науковці вважали, що «вся педагогічна робота – це не безпосередня боротьба з хибамі, лінощами, а витиснення цих хиб тільки одним способом, а саме шляхом розвитку тих позитивних навичок, зародки яких існують» [3, с. 160].

Переходячи до розгляду діяльності досвідно-педологічної станції у Катеринославі, зазначимо, що вона була створена у 1922 р. У 20-ті роки діяльністю станції керував професор психіатрії І. Левінсон, пізніше посаду директора обіймали педагог М. Брук, педолог М. Корчинський [16, арк. 5].

Кабінет соціальної педагогіки очолив педагог М. Челкак (до цього часу він був завідувачем губсоцвиху). До складу кабінету увійшли М. Корчинський, Ф. Крячун, С. Ринський, В. Триліська [17, арк. 71; 20, арк. 9].

До складу лікарсько-педагогічного кабінету входили очільник – І. Левінсон, асистент – лікар З. Сандомирський та студенти-практиканти. Згодом штат поповнили лікар А. Коц, науковий співробітник Е. Бабіцька, лаборанти Є. Кушнірська, М. Ольшанська та Р. Фінкель [20, арк. 2, 19].

У процесі функціонування Дніпропетровської досвідно-педологічної станції вирішувалися практичні завдання освіти та соціального виховання (профілактика бездоглядності, українізація школи); здійснювалися педологічні та психотехнічні обстеження дітей; лікарі та педагоги набували фаху дефектологів; проводилася робота з батьками дітей, спрямована на популяризацію педологічних знань.

Переїдемо до характеристики практичної педологічної діяльності у тих українських губерніях (з 1925 р. – округах), де не було досвідно-педологічних станцій. Педологічна робота на місцях здійснювалася через відділи соціального виховання (губсоцвихи) губернських відділів народної освіти (губвно), при яких створювалися лікарсько-педагогічні консультації та колектори для дітей [26, арк. 29 зв.]. Їхнє основне завдання полягало у всебічному дослідженні дитини, виявленні на цій основі нормальних і дефективних дітей, а також розподіл їх у відповідні навчально-виховні установи. Обстеження відбувалися у дитячих будинках для нормальних дітей, куди виїздили фахівці лікарсько-педагогічної консультації, і в колекторі [26, арк. 88 зв.].

Схема педологічної діяльності у колекторі була така: 1) до колектора потрапляли безпритульні діти, неповнолітні правопорушники (за рішенням губкомісії у справах неповнолітніх) або вихованці навчально-виховних закладів для нормальних дітей, у яких виникали проблеми з навчанням і поведінкою; 2) у колекторі вони впродовж 2–5 тижнів проходили лікарсько-педагогічне обстеження (консультацію); 3) згідно з результатами обстеження дітей направляли у дитячі будинки різних типів [26, арк. 88 зв. – 89].

За типовим планом губернський колектор розраховувався на 25 дітей. Обов'язковими у ньому були посади завідувача, вихователя,

сторожа, кухаря та прачки. Педологічні обстеження здійснював завідувач (за умови, що він мав відповідну кваліфікацію) та фахівці лікарсько-педагогічної консультації, які щоденно працювали у колекторі [28, арк. 109].

Аналіз архівних документів [27, арк. 3 – 3 зв.] свідчить, що педологічна робота на місцях велася тільки з дефективними дітьми. Серед важливих завдань губсоцвихів були «боротьба з дитячою дефективністю; влаштування закладів для розумово відсталих, морально і фізично дефективних дітей; проведення лікарсько-педагогічних консультацій, що стосуються навчання і виховання цієї категорії неповнолітніх; облік дефективних дітей у дитячих закладах нормального типу; перетворення будинків дефективного дитинства у досвідні заклади для розробки відповідних методів виховання і підвищення кваліфікації працівників дефективного дитинства» [27, арк. 3 – 3 зв.].

Педологічна робота з нормальними дітьми на місцях велася епізодично і безсистемно. Деяко змінилася ситуація з середини 20-х років, коли при округових і районних відділах народної освіти почала запроваджуватися посада районного педолога. Його основне завдання у міських школах полягало в «організації та раціоналізації шкільного життя і роботи», а у сільських школах – у «педологічній підготовці педагогів з тим, щоб через них проводити у школі педологічно обґрунтовані заходи». Педологічна підготовка здійснювалася шляхом організації «конференцій, практикумів та інструктажу вчителів на місцях». До обов'язків районних педологів входила й педологізація діяльності дошкільних закладів та професійних закладів, де навчалися підлітки [11, с. 90].

З кінця 20-х років у деяких загальноосвітніх школах України були створені педологічні осередки. Мета діяльності шкільного педолога полягала в організації та раціоналізації шкільного життя шляхом участі у роботі адміністрації, шкільного колективу, піонерської та комсомольської організацій навчального закладу [11, с. 85, 89]. Зміст педологічної діяльності у школі охоплював обстеження учнів з метою підвищення якості їх навчання та виховання; роботу з важкими дітьми і профілактику важковиховуваності; профорієнтацію школярів; поширення педологічних знань серед педагогів, батьків і учнів (педологічна абетка) [2, с. 17].

Однією з основних складових змісту діяльності шкільного педолога було обґрунтування форм диференційованого навчання й виховання дітей, комплектування навчальних груп і відбір учнів у допоміжні школи і класи.

Діяльність педологічних кабінетів у школі

була пов'язана з педагогічним процесом, тому педологічна робота ставала колективною, розглядалася, як загальношкільна справа. За такої організації педологічної служби головною формою її функціонування виступали педологічні комісії (осередки, бригади), до складу яких разом з педологами входили педагоги, шкільний лікар, представники шкільної адміністрації та учнівського колективу.

Таким чином, інституційне оформлення педології та практичне втілення її ідей в Україні відбувалося шляхом створення і діяльності трьох науково-дослідних кафедр педології та чотирьох досвідно-педологічних станцій. Хронологічно функціонування кафедр педології не сягало за межі 20-х років ХХ ст.: Одеська кафедра існувала впродовж 1921–1924 років, Київська – впродовж 1922–1929 років і Харківська – впродовж 1922–1925 років. Досвідно-педологічні станції продовжували працювати і в першій половині 30-х років ХХ ст. Узагальнено зміст діяльності цих установ полягав у організації педологічних обстежень дітей і розробці на основі їх результатів нових технологій навчально-виховної роботи з різними категоріями дітей; вивченні дитячих колективів; підготовці фахівців-педологів і дефектологів; проведенні просвітницьких заходів серед педагогів і батьків.

Інституційне оформлення педології на місцях здійснювалося через створення при губсоцвихах лікарсько-педагогічних консультацій і колекторів, які спрямовували свою діяльність на вирішення проблем дефективного дитинства. З кінця 20-х років у навчально-виховних закладах почали створюватися педологічні осередки (кабінети, бригади, служби), що брали участь в організації педагогічного процесу та діяльності шкільних піонерських і комсомольських організацій, а також забезпечували диференційований підхід до навчання та виховання дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ананьин С. Киевский Научно-педологический институт. Краткий отчет о деятельности / С. Ананьин // Наука на Украине. – 1922. – № 1. – С. 69–71.
2. Блонский П. П. Педология / П. П. Блонский. – М. : ВЛАДОС, 1999. – 288 с.
3. Буркгарт Ю. Л. Кабінет індивідуальної педагогіки Київської педологічної станції / Ю. Л. Буркгарт // Шлях освіти. – 1929. – № 8–9. – С. 155–164.
4. Владимирський А. Кабінет індивідуальної педагогіки в Києві / А. Владимирський // Шлях освіти. – 1927. – № 10. – С. 144–147.
5. Дічек Н. П. Внесок Одеського лікарсько-педагогічного кабінету в реалізацію диференційованого підходу до організації дитинства у 20-ті роки ХХ ст. / Н. П. Дічек // Історико-педагогічний альманах. – 2012. – № 2. – С. 80–93.
6. Диференційований підхід в історії української школи (кінець ХІХ – перша третина ХХ ст.): [монографія] / Сухомлинська О. В., Дічек Н. П., Березівська Л. Д. – К. : Педагогічна думка, 2013. – 620 с.
7. Звідомлення про Київську Науково-дослідчу кафедру педології // Збірник праць Київської Науково-дослідчої кафедри педології. – Т. 1. – К. : Київ-Друк, друкарня імені Леніна, 1930. – С. 385–389.
8. Звіт про пророблену працю Харківської досвідно-педологічної станції Упрсоцвиху НКО за 1928/29 р. / Український вісник експериментальної педагогіки та рефлексології. – 1929. – № 4. – С. 125–132.
9. Кодекс законів о народном просвещении УССР, утвержденный ВУЦИК 1 ноября 1922 г. – Харьков: Издание Наркомпроса УССР, 1922. – 80 с.
10. Лозинский С. Год работы Одесского Кабинета социального воспитания / С. Лозинский // Наша школа. – 1924. – № 3. – С. 84–85.
11. Ольшанский Б. Роль и работа школьного и районного педолога / Б. Ольшанский // Педология. – 1931. – № 2. – С. 84–90.
12. Тарасевич М. Одеський лікарсько-педагогічний кабінет / М. Тарасевич // Шлях освіти. – 1929. – № 8–9. – С. 142–146.
13. Хроніка // Український вісник експериментальної педагогіки та рефлексології. – 1927. – № 3–4. – С. 340–347.
14. Ярмаченко М. Д. Академія педагогічних наук України (п'ятиріччя становлення і розвитку) / М. Д. Ярмаченко. – К. : Педагогічна думка, 1997. – 154 с.
15. Доповідні записки про роботу та списки співробітників Одеського педологічного інституту // ЦДАВО України. – Ф. 166, оп. 4, спр. 644, 104 арк.
16. Звіти Дніпропетровської, Київської, Одеської та Харківської досвідно-педологічних станцій про їх роботу за 1930/31 рік та плани робіт на 1931/32 рік. Список консультантів Київської досвідно-педологічної станції та Харківського лікарсько-педологічного інституту фізичної дефективності // ЦДАВО України. – Ф. 166, оп. 10, спр. 429, 101 арк.
17. Звіти Дніпропетровської окрінспектури народної освіти про її роботу за 1926/27 р. // ЦДАВО України. – Ф. 166, оп. 7, спр. 363, 74 арк.

18. Матеріали про організацію та роботу науково-дослідної кафедри педології при Одеському педологічному інституті (протоколи, звіти, доповідні записки, резолюції) // ЦДАВО України. – Ф. 166, оп. 2, спр. 468, 95 арк.
19. Накази Наркомосу УСРР і Головоцвihu про роботу відділів і головкомів та по особистому складу // ЦДАВО України. – Ф. 166, оп. 3, спр. 963, 170 арк.
20. Наказ, план робіт та звіт Катеринославського лікарсько-педагогічного кабінету. Листування з Катеринославським кабінетом соціальної педагогіки про затвердження його штатів і фінансування // ЦДАВО України. – Ф. 166, оп. 4, спр. 346, 20 арк.
21. Операційні плани науково-дослідної кафедри педагогіки при Харківському ІНО на 1925/1926 рік та листування з цим інститутом про заснування кафедри педології // ЦДАВО України. – Ф. 166, оп. 2, спр. 1206, 113 арк.
22. Положення про дослідні станції Головоцвihu при Наркомпросі УСРР // ЦДАВО України. – Ф. 166, оп. 2, спр. 1599, 124 арк.
23. Положення РНК РСР про організацію справи народної освіти у російській соціалістичній республіці, протоколи засідань лікарсько-педагогічної ради Головоцвihu // ЦДАВО України. – Ф. 166, оп. 3, спр. 893, 64 арк.
24. Протоколи засідання колегії центральної досвідної станції Головоцвihu // ЦДАВО України. – Ф. 166, оп. 3, спр. 900, 58 арк.
25. Протоколи пленумів Науково-педагогічного комітету та засідань Педологічного кабінету Київського Губсоцвihu; доповіді та звіти про їх діяльність. Список робітників Київської крайової досвідно-педологічної станції // ЦДАВО України. – Ф. 166, оп. 4, спр. 347, 92 арк.
26. Производственные планы и отчеты Губоно о работе // Державний архів Чернігівської області (ДАЧО). – Ф. Р-593, оп. 1, спр. 1733, 108 арк.
27. Структура Губоно и Окроно, их отчеты о деятельности, доклады, приказы // ДАЧО. – Ф. Р-593, оп. 1, спр. 1386, 37 арк.
28. Циркуляры и распоряжения НКО УССР и окружной ИНО // ДАЧО. – Ф. Р-600, оп. 1, спр. 701, 132 арк.
2. Blonskyi P. Pedologiya / P. Blonskyi. – M. : VLADOS, 1999. – 288 s.
3. Burkgart Yu. L. Kabinet individual'noyi pedagogiky Kiyivs'koyi pedologichnoyi stanciyi / Yu. L. Burkgart // Shlyah osvity. – 1929. – № 8–9. – S. 155–164.
4. Vladymyrs'kyi A. Kabinet individual'noyi pedagogiky v Kiyevi / A. Vladymyrs'kyi // Shljah osvity. – 1927. – № 10. – S. 144–147.
5. Dichek N. P. Vnesok Odes'kogo likars'ko-pedagogichnogo kabinetu v realizaciyu dyferenciyovanogo pidhodu do organizaciyi dytynstva u 20-ti roky XX st. / N. P. Dichek // Istoryko-pedagogichniy al'manah. – 2012. – № 2. – S. 80–93.
6. Dyferenciyovaniy pidhid v istoriyi ukrai'ns'koyi shkoly (kinets' XIX – persha tretyna XX st.): [monografiya] / Suhomlyns'ka O. V., Dichek N. P., Berezivs'ka L. D. – K. : Pedagogichna dumka, 2013. – 620 s.
7. Zvidomlennya pro Kiyivs'ku Naukovodoslidchu katedru pedologiyi // Zbirnyk prats' Kyi'vs'koyi Naukovodoslidchoyi katedry pedologiyi. – T. 1. – K. : Kiyiv-Druk, drukarnya imeni Lenina, 1930. – S. 385–389.
8. Zvit pro proroblenu pratsu Harkivs'koyi dosvidno-pedologichnoyi stanciyi Uprsocvyhu NKO za 1928/29 r. / Ukrayins'kyi visnyk eksperymental'noyi pedagogiky ta refleksologiyi. – 1929. – № 4. – S. 125–132.
9. Kodeks zakonov o narodnom prosveshheny USSR, utverzhdeniy VUCYK 1 noyabrya 1922 g. – Har'kov: Yzdanye Narkomprosa USSR, 1922. – 80 s.
10. Lozynskiy S. God raboti Odesskogo Kabyneta socyal'nogo vospytaniya / S. Lozynskiy // Nasha shkola. – 1924. – № 3. – S. 84–85.
11. Ol'shanskiy B. Rol' i rabota shkol'nogo y rayonnogo pedologa / B. Ol'shanskiy // Pedologiya. – 1931. – № 2. – S. 84–90.
12. Tarasevych M. Odes'kiy likars'ko-pedagogichniy kabinet / M. Tarasevych // Shlyah osvity. – 1929. – № 8–9. – S. 142–146.
13. Hronika // Ukrai'ns'kiy visnyk eksperymental'noyi pedagogiky ta refleksologiyi. – 1927. – № 3–4. – S. 340–347.
14. Yarmachenko M. D. Akademiya pedagogichnyh nauk Ukrayiny (pyatyrichchya stanovlennya i rozvytku) / M. D. Yarmachenko. – K. : Pedagogichna dumka, 1997. – 154 s.
15. Dopovidni zapysky pro robotu ta spysky spivrobotnykiv Odes'kogo pedologichnogo instytutu // CDAVO Ukrayiny. – F. 166, op. 4, spr. 644, 104 ark.
16. Zvity Dnipropetrovs'koyi, Kiyvs'koyi, Odes'koyi ta Harkivs'koyi dosvidno-pedologichnyh stanciy pro yih robotu za

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED

1. Anan'yn S. Kyevskiy Nauchno-pedologicheskyy institut. Kratkyi otchet o dejatel'nosti / S. Anan'yn // Nauka na Ukraine. – 1922. – № 1. – S. 69–71.

- 1930/31 rik ta plany robit na 1931/32 rik. Spysok konsul'tantiv Kiyvs'koyi dosvidno-pedologichnoyi stanciyi ta Harkivs'kogo likars'ko-pedologichnogo instytutu fizychnoyi defektyvnosti // CDAVO Ukrayiny. - F. 166, op. 10, spr. 429, 101 ark.
17. Zvity Dnipropetrovs'koyi okrinspektury narodnoyi osvity pro yiyi robotu za 1926/27 r. // CDAVO Ukrayiny. - F. 166, op. 7, spr. 363, 74 ark.
18. Materialy pro organizaciyu ta robotu naukovo-doslidnoyi kafedry pedologiyi pry Odes'komu pedologichnomu instytuti (protokoly, zvity, dopovidni zapysky, rezolyuciyi) // CDAVO Ukraï'ny. - F. 166, op. 2, spr. 468, 95 ark.
19. Nakazy Narkomосу USSR i Golovsocyhu pro robotu viddiliv i golovkomiv ta po osobystomu skladu // CDAVO Ukrayiny. - F. 166, op. 3, spr. 963, 170 ark.
20. Nakaz, plan robit ta zvit Katerynoslavs'kogo likars'ko-pedagogichnogo kabinetu. Lystuvannya z Katerynoslavs'kym kabinetom social'noyi pedagogiky pro zatverdzhennya yogo shtativ i finansuvannya // CDAVO Ukrayiny. - F. 166, op. 4, spr. 346, 20 ark.
21. Operaciyni plany naukovo-doslidnoyi kafedry pedagogiky pry Harkivs'komu INO na 1925/1926 rik ta lystuvannya z cym instytutom pro zasnuvannya kafedry pedologiyi // CDAVO Ukrayiny. - F. 166, op. 2, spr. 1206, 113 ark.
22. Polozhennya pro doslidni stanciyi Golovsocyhu pry Narkomprosi USSR // CDAVO Ukrayiny. - F. 166, op. 2, spr. 1599, 124 ark.
23. Polozhennya RNK SRSR pro organizaciyu spravy narodnoyi osvity u rosiys'kiy socialistychniy respubliki, protokoly zasidan' likars'ko-pedagogichnoyi rady Golovsocyhu // CDAVO Ukrayiny. - F. 166, op. 3, spr. 893, 64 ark.
24. Protokoly zasidannja kolegiyi central'noyi dosvidnoyi stanciyi Golovsocyhu // CDAVO Ukrayiny. - F. 166, op. 3, spr. 900, 58. ark.
25. Protokoly plenumiv Naukovo-pedagogichnogo komitetu ta zasidan' Pedologichnogo kabinetu Kiyivs'kogo Gubsocyhu; dopovidi ta zvity pro yih diyal'nist'. Spysok robitnykiv Kiyivs'koï krayovoyi dosvidno-pedologichnoyi stanciyi // CDAVO Ukrayiny. - F. 166, op. 4, spr. 347, 92 ark.
26. Proyzvodstvenniye plany i otchyety Gubono o rabotye // Derzhavniy arhiv Chernigivs'koyi oblasti (DACHO). - F. R-593, op. 1, spr. 1733, 108 ark.
27. Struktura Gubono i Okrono, yih otchetы o deyatel'nosti, doklady, pryказы // DACHO. - F. R-593, op. 1, spr. 1386, 37 ark.
28. Cyrkulyary i rasporyazheniya NKO USSR i okruzhnoyi INO // DACHO. - F. R-600, op. 1, spr. 701, 132 ark.